

El meu paper s'origina en una ocasió en la qual estava capficat pel mite de les Danaïdes, en la seva versió esquíl·lia; i em va cridar l'atenció l'expressió proverbial ὀλεγόμενος τετρημένος πύθος.² D'aquí vaig arribar, en part per atzar, al fragment 17 Kassel-Austin (= 18 Kock) del Φίλαυλος de Fileter, un còmic del segle IV, no pas dels de més anomenada (o, en tot cas, pràcticament desconegut per mi):

ὦ Ζεὺς, καλὸν γ' ἔστ' ἀποθανεῖν ἀλούμενον·
τούτοις ἐν Ἅιδου γὰρ μόνους ἐξουσία
ἀφροδισιάζειν ἔστιν. οἱ δὲ τοὺς τρόπους
ῥυπαροὺς ἔχοντες μουσικῆς ἀπειρίαί
εἰς τὸν πίθον φέρουσι τὸν τετρημένον

En dono una traducció neutra i sense pretensions:

Oh Zeus, com és bo de morir entre els sons de la flauta:
car només per a ells hi ha lleure, a l'Hades,
per a les coses de l'amor. Els d'hàbits grollers, per incúria
musical, han de portar [aigua] a la gerra foradada.

La font del fragment és, naturalment, Ateneu (XIV p. 633 E); Kassel & Austin comenten: «Sophoclis imitationem agnoscere sibi videbatur Pearson»; i, una mica més endavant: «ἀυλεῖσθαι tibiae cantu oblectari...» És obvi, per altra banda, que tendeixen a interpretar el passatge en un sentit aproximadament literal; per això citen el *Gòrgias* platònic (493 B: ὡς τῶν ἐν Ἅιδου ... οὔτοι ἀθλιότατοι εἶεν, οἱ ἀμύητοι, καὶ φοροῖεν εἰς τὸν τετρημένον πίθον) i l'*Econòmic* de Xenofont (vii 40: οἱ εἰς τὸν τετρημένον πίθον ἀντλεῖν λεγόμενοι).³

* * * * *

He volgut remarcar explícitament que allò que m'interessava a mi en aquell moment era el mite de les Danaïdes perquè no em sembla pas gota casual. En un article probablement no gaire conegut, Giulia Sissa⁴ havia escrit, feia temps: «È proprio questo potere della giara forata a raffigurare la forma di un'anima che rende conto della pena delle Danaidi. Queste *psychai* femminili, anime che sono un corpo immateriale, si trovano infatti sospese ad un'incompletezza perfettamente omologa a

¹ Questo modesto *impromptu* ha l'unico scopo di rendere omaggio, dalle pagine della Sua rivista, ai settant'anni di un amico con cui ho condiviso momenti piacevolissimi — e altri meno piacevoli, in verità, ma sono i primi quelli che contano e che voglio qui ricordare. Perciò ho scelto senza remora alcuna di lasciare il testo nella mia lingua materna: Vittorio Citti è stato tante volte a Barcellona per non considerare, in fondo, questa lingua un po' sua.

² Cf. Xenoph. *Oec.* 7. 40; Arist. *Oec.* 1. 6. 1; *Pol.* 1320. 31, etc.

³ El millor tractament sobre aquests passatges i, en general, sobre el destí dels no-iniciats a l'Hades és el de F. Graf, *Eleusis und die orphische Dichtung Athens in vorhellenistischer Zeit*, Berlín 1974, al qual remetien també Kassel & Austin.

⁴ G. Sissa, *La giara delle ingrate*, in *La dona en l'antiguitat / La mujer en la antigüedad / La donna nell'antichità*, Sabadell, AUSA, 1987, 85-95.

quella della grande olla incontinenza [...] Il loro corpo è stato dischiuso, ma inutilmente poichè la finalit  del coito   ormai esclusa. La giara che non contiene nulla dice l'incrinatura di un corpo ribelle alla maternit , che non sar  mai colmato da un oggetto desiderato. La scena del supplizio drammatizza la mancanza, il vuoto di questo corpo...».⁵

A aquestes alçades, hom s'haurà maliciat, evidentment, que l'objectiu de la meua nota no és altre que proposar — encara una volta! — un *double entendre* sexual per al passatge de Fileter. A prop s del fet que πίθος τετραημένος pugui significar aquí αἰδοῖα *muliebria*, no crec que calgui entretenir-s'hi gota; després del paràgraf de G. Sissa, les llargues explicacions resultarien risibles. M'hauria agradat molt de reblar la proposta amb una llista de passatges on el mot αὐλούμενον aparegués amb un inequívoc sentit obsc ; però no n'he sabut trobar de prou indiscutibles. En canvi, puc oferir⁶ un singular passatge del còmic Estratis (fr. 3 K.-A. = 3 Kock) que aclareix de sobres la q estio:

καὶ τὴν Λαγίσκαν τὴν Ἴσοκράτους παλλακὴν
εὐρεῖν με συκάζουσαν εὐναίαν ἔτι,
τόν τ' αὐλοτρύπην αὐτὸν εἶθ' ἤκειν ταχϋ

Encara que el text és ple d'incerteses, sembla que els c mics es burlaven de l'orador Isòcrates a causa de les seves relacions amb una π ρνη de nom Lagisca, molt més jove que no pas ell, i a la qual arrib  a endur-se a casa: sobre aquests fets, les fonts són abundoses. A prop s d'αὐλοτρύπην, Kassel & Austin no deixen de recordar que el pare d'Isòcrates fou fabricant de flautes, i que aix  valgué al fill aquest epítet menyspreador; però no em sembla pas que la seva dimensió obscena ofereixi el menor dubte.

* * * * *

Tornem doncs, per acabar, al passatge de Fileter del qual havíem partit. Allò que el text diu en **aparença**  s la benaurança dels iniciats, dels que moriren havent sentit el so de les místiques flautes: ells seran els únics a gaudir del singular privilegi d' φροδισι ζειν a l'Hades; però el que formula en **realitat**  s que els no-iniciats s'hauran d'aconformar intentant omplir la gerra sense fons de les Danaides (= de les femelles); els qui saberen tocar i sentir tocar la flauta (*sensu obscaeno*, evidentment!!) podran gaudir de delits d'una altra mena, que el còmic i part del seu auditori consideraven, sembla, més cobejables...

Barcelona

Jaume Pòrtulas

⁵ Cf. Sissa, 91, 94.

⁶ Gràcies, en bona mesura, a la competència, no només inform tica, de la meua ex-alumna i amiga M. Nogueras, a qui em plau de regradar aquí.